

ACTELE CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Diana SÂRCU-SCOBIOALĂ,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Sumar

Mecanismele contenciosului internațional al drepturilor omului sunt frecvent reclamate de către justițiabilii europeni în fața unei jurisdicții internaționale în obiectivul cărora intră protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Iar actele jurisdicționale internaționale emise de către aceste instanțe deja produc efecte nu doar asupra statelor, dar și asupra persoanelor fizice, și nu reprezintă un enunț abstract, odată ce afectează viața indivizilor concreți. Curtea Europeană a Drepturilor Omului emite hotărâri la cererea indivizilor, hotărâri care, pe de o parte, restabilesc și/sau repară drepturile încălcate de autoritățile statale, iar pe de altă parte - indică statelor carențele dreptului lor intern și, în consecință, trebuie să fie executate în ordinea juridică internă, necondiționat, hotărâri care fac, de asemenea, parte din categoria actelor jurisdicționale internaționale.

Cuvinte-cheie: *Curtea Europeană a drepturilor omului, hotărâre, decizie, fond, satisfacție echitabilă, admisibilitate, radieră de pe rol, interpretare, revizuire, desesizare, retrimitere.*

Summary

Acts (documents) of European Court of Human Rights

Mechanisms of the international contentious law are frequently claimed by the European litigants in front of the international jurisdictions which activity vises the protection of fundamental rights and freedoms. The judicial acts rendered by such jurisdictions have effects not only upon the states, but also upon the individuals, representing not an abstract statement if affect the life of certain persons. The European Court of Human Rights adopts judgments based on individual applications, which reestablish and repair the rights violated by state authorities and indicates to the states the lacks of the national legal systems. These judgments, part of generic category of international judicial acts, should be executed unconditionally in internal legal order of the concerned states.

Keywords: *European Court of Human Rights, judgment, decision, merits, just satisfaction, admissibility, striking out, interpretation, revision, relinquishment, referral.*

Avântul extraordinar pe care l-a luat în secolul trecut domeniul drepturilor omului, fiind un subiect obligatoriu pe masa de negocieri a diverselor tratate internaționale, astăzi deja depășește proporțiile imaginate vreodată. Fiecare domeniu - fie vorba de securitate, mediu ambiant, relații externe, agricultură sau transporturi -, odată cu introducerea de noi reglementări în legislație, urmărește conformitatea cu drepturile omului. Mecanismele contenciosului internațional al drepturilor omului sunt frecvent reclamate de către justițiabilii europeni în fața unei jurisdicții internaționale în obiectivul cărora intră protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Iar actele jurisdicționale internaționale emise de către aceste instanțe deja produc efecte nu doar asupra statelor, ci și asupra persoanelor fizice, și nu reprezintă un enunț abstract, odată ce afectează viața indivizilor concreți.

Jurisdicțiile specializate în domeniul drepturilor omului, cum este Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO), emit hotărâri la cererea indivizilor, hotărâri care, pe de o parte, restabilesc și/sau repară drepturile încălcate de autoritățile statale, iar pe de altă parte - indică statelor carențele dreptului lor intern. În consecință, aceste hotărâri trebuie să fie executate în ordinea juridică internă necondiționat, hotărâri care fac parte din categoria actelor jurisdicționale internaționale. Numărul lor este în continuă creștere, iar substanța asupra căreia se pronunță este adaptată provocărilor, uneori celor mai radicale, din cadrul societăților interne - eutanasia, amprente genetice, familie homosexuală sau transsexuală, reglementarea Internetului, procesarea automatizată a datelor cu caracter personal, *whistle - blowing* etc.

Actele jurisdicționale oferă o protecție efectivă drepturilor omului și dau sens deplin dreptului la acțiune individuală, care stă la baza dreptului internațional al drepturilor omului. Protecția jurisdicțio-

nală internațională a drepturilor omului implică posibilitatea unui organ jurisdicțional internațional de a statua asupra unei spețe (referitoare la o încălcare a drepturilor omului) printr-o hotărâre care beneficiază de autoritatea lucrului judecat.

Deosebit de importante, diverse și eficiente pentru protecția efectivă a drepturilor omului, aceste acte contribuie în mod determinant la definirea și interpretarea paletei de drepturi și libertăți consacrate în izvoarele juridice. Evident, o hotărâre a unei jurisdicții internaționale nu are forță obligatorie [20, p.52-53] decât pentru părțile în cauză și numai pentru cauza pe care o soluționează [8, art. 46]. În esență, hotărârile instanțelor internaționale sunt acte jurisdicționale obligatorii prin care instanțele se pronunță asupra încălcărilor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, formulând standarde clare și de cele mai dese ori precise privind limitele exercitării unui sau altui drept consacrat convențional, astfel aplicând și interpretând textul convențional. Prin urmare, jurisprudența internațională reflectă nivelul respectării efective a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, oferind o imagine complexă în afara oricăror frontiere.

Dacă ne referim la specificul practicii judiciare degajate de jurisdicțiile internaționale în materia dreptului internațional al drepturilor omului, atunci cea mai bogată și voluminoasă jurisprudență este cea a instanței de la Strasbourg. Mai bine de șaiszeci de ani, înalții magistrați ai Curții Europene a Drepturilor Omului creează repere fundamentale de respectare a drepturilor omului în spațiul pan-european, statuând asupra cererilor individuale și inter-statale, formulând reguli autonome de interpretare a noțiunilor convenționale.

Hotărârile Înaltei Curți Europene, suplimentar rolului de bază de asigurare a garantării drepturilor și libertăților consacrate convențional cu privire la indivizi concreți, exercită rolul de interpretare a noțiunilor fundamentale ca limite și concepte. În plus, cadrul jurisprudențial formează un sistem de drept instituțional particular, care generează scheme unice de asigurare a respectării drepturilor omului în spațiul Europei, obligatorii pentru toate statele-părți la Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, este asigurată o uniformizare a sistemelor naționale de drept, cel puțin în optica garantării drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Spre exemplu, în speța *Guja c. Moldovei* [12], de referință pentru jurisprudența Curții pe marginea libertății de exprimare (consacrată de art. 10 al Convenției), instanța internațională a statuat asupra termenului de *whistle – blowing* (dezvăluire de informații) și categoriilor de informații care sunt acoperite de

dezvăluire protejată (secrete, confidențiale, de serviciu/interne), astfel exercitând funcția interpretativă a noțiunii de drept la libertatea de exprimare, garantat în sens convențional.

Din punct de vedere al redacției formale, varietaatea actelor CtEDO se reduce doar la hotărâri și decizii. Aceasta nu înseamnă că instanța europeană nu adoptă în cadrul procedurii simple instrucțiuni, doar că ele nu îmbracă forma unor hotărâri sau decizii formale, ca și în cazul Curții Internaționale de Justiție (ordonanțe), ci desemnează acțiuni procesuale efectuate de comitet, cameră sau președintele camerei, acțiuni considerate a fi adoptate din numele CtEDO.

I. Astfel, Curtea Europeană, din masa variată de acte (pentru comparație: numai în anul 2012 CtEDO a adoptat 1093 hotărâri asupra fondului) [23, p. 77], emite următoarele **hotărâri**:

- **Cu privire la constatarea unor încălcări/neîncălcări** [8, art. 42]. Acestea sunt hotărârile prin care CtEDO se pronunță în fond asupra unei cereri inter-statale, introduse potrivit art.33 din Convenția EDO, sau asupra unei cereri individuale introduse în conformitate cu art.34. Printr-o singură hotărâre, Curtea poate constata încălcarea unor articole din Convenția europeană și neîncălcarea altora, ca de exemplu, în hotărârea *Buldashev c. Rusiei* din 18 octombrie 2011 [6]. În același context se înscriu frecvente hotărâri ale Curții prin care ea constată unele încălcări ale anumitor articole din Convenția europeană, iar în privința altora, invocate de reclamant, consideră că nu este necesară examinarea lor separată, cum ar fi exemplul hotărârii în speța *Biserica Adevărat Ortodoxă c. Moldovei* [4]. Totuși majoritatea hotărârilor contra Republicii Moldova constată încălcări ale Convenției Europene. Printre extrem de puține hotărâri adoptate de CtEDO contra Moldovei în care instanța de la Strasbourg nu a constatat vreo încălcare este hotărârea *Flux (nr.6)* din 29 iulie 2008 [11].

Deoarece CtEDO judecă în formațiuni diferite, din această categorie fac parte:

- hotărârea unui comitet privind fondul cauzei, în cazul în care există o jurisprudență bine stabilită a Curții (acest tip de hotărâri sunt adoptate după intrarea în vigoare a Protocolului nr. 14) [8, art. 28 para. 1 lit. b);
- hotărârea unei camere prin care se declară dacă a avut loc sau nu o încălcare a Convenției EDO [8, art. 29);
- hotărârea Marii Camere prin care declară dacă a avut loc sau nu o încălcare a Convenției EDO în cazul în care o cameră s-a desesizat în favoarea ei [24, art. 72);

- hotărârea Marii Camere prin care aceasta se pronunță asupra cererii de retrimiteră a cauzei soluționate, printr-o hotărâre pronunțată de cameră, și se pronunță asupra cauzei [24, art. 73 para.3];
- hotărârea Marii Camere în cadrul procedurilor prevăzute de par.4 și 5 ale art.46 din Convenția EDO, astfel cum a fost modificat prin Protocolul 14 [24, art. 99].

- **Cu privire la cererea de interpretare a unei hotărâri** [24, art. 79 para. 4]. Potrivit Regulamentului Curții, o hotărâre de interpretare este adoptată de camera care a adoptat hotărârea inițială. Dacă aceasta nu este posibil de întrunit, atunci președintele Curții o va completa sau constitui prin tragere la sorți. Practica Curții nu abundă în exemple de asemenea hotărâri. Totuși, cu acest prilej, pot fi amintite hotărârile *Hentrich c. Franței* din 3 iulie 1997 [13], prin care CtEDO a respins cererea de interpretare depusă de fosta Comisie a Drepturilor Omului, sau hotărârea de interpretare *Ringeisen c. Austriei* din 23 iunie 1973 [25].

- **Cu privire la cererea de interpretare a unei hotărâri solicitate de către Comitetul de Miniștri** în cadrul procedurilor prevăzute de par.3 al art.46 din Convenția EDO, astfel cum a fost modificat prin Protocolul 14 [24, art. 93]. Până în prezent, CtEDO nu a emis vreo hotărâre de acest gen, faptul rămânând o opțiune convențională în procesul monitorizării executării hotărârilor CtEDO de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei.

- **Cu privire la cererea de revizuire a unei hotărâri** [24, art. 80 para. 4]. Hotărârea de revizuire este adoptată la fel de camera inițială, atunci când acest lucru este posibil. În caz contrar, președintele Curții este acela care va constitui formațiunea contencioasă. Printr-o astfel de hotărâre, CtEDO poate respinge cererea, poate să o admită și, subsecvent, să o transmită camerei inițiale, care, la rândul ei, să ia decizia în acest sens. De exemplu, în speța *McGinley și Egan c. Marii Britanie* [16], prin hotărârea din 28 ianuarie 2000, Curtea a respins cererea de revizuire depusă de fosta Comisie a Drepturilor Omului în numele reclamantilor, iar prin hotărârea *Pardo c. Franței* din 10 iulie 1996 [19], Curtea a admis cererea de revizuire și a transmis-o camerei care a adoptat hotărârea inițială. O hotărâre interesantă este cea emisă în speța *SC Placebo Consult SRL c. României* din 21 iunie 2011 [27], prin care CtEDO a admis cererea de revizuire a guvernului român și a radiat cauza de pe rolul său.

- **Cu privire la satisfacția echitabilă** [24, art. 75²]. Aceasta este o hotărâre de prestare și, după cum am analizat supra, CtEDO o adoptă separat de fond atunci când chestiunea asupra satisfacției echitabile nu este

suficient de pregătită pentru deliberare. Totuși, ea acordă părților un termen – reieșind din practica stabilită - de trei luni (a se vedea hotărârea *Prodan* din 18 mai 2004 [22]), pentru a informa instanța despre orice acord amiabil încheiat între părți cu privire la mărimea prejudiciului. În cazul în care părțile nu ajung la o asemenea reglementare, CtEDO va adopta o hotărâre distinctă asupra satisfacției echitabile.

În situația în care Curtea a statuat, printr-o singură hotărâre în același timp, asupra fondului propriu-zis a cauzei și asupra acordării unei satisfacții echitabile, doctrina franceză ridică unele critici legitime. De exemplu, profesorul F. Sudre [28, p.113-124] consideră că această practică ar transforma **contenciosul indemnizatoriu** într-un ordinar **contencios de convenționalitate**. De fapt, suntem de acord cu această opinie, deoarece, statuând imediat asupra sumei pe care statul reclamat trebuie să o achite reclamantului, Curtea nu lasă autorităților naționale oportunitatea de a analiza și remedia ele însele consecințele constatării încălcării pe care au comis-o, încălcându-se, prin urmare, principiul subsidiarității [26, p. 39-40]. Profesorul G. Cohen-Jonathan este de părere că judecătorii europeni nu ar trebui să intervină decât în cazul în care statul nu folosește această oportunitate, spunând că „principalul constă în repararea integrală a răului cauzat; accesoriul rezidă în vărsarea unei satisfacții echitabile” [7, p.109-139].

Prin urmare, dacă practica CtEDO de a reglementa printr-o singură hotărâre fondul cauzei și acordarea satisfacției echitabile ar răspunde exigenței de celeritate a procedurii, atunci ea rămâne discutabilă din punct de vedere al principiului subsidiarității. În pofida acestui fapt, practica oferă avantajul non-neglijabil de a garanta victimei o remediere imediată a situației sale - urmare a constatării încălcării comise în privința sa. În viziunea Marinei Eudes [10, p. 130], soluția ar consta în utilizarea tehnicii de „disociere a contenciosului de prestare”: judecătorii ar condamna imediat statul la plata cheltuielilor legate de procedurile internaționale, rezervând pentru o dată ulterioară chestiunea satisfacției echitabile privind prejudiciul material și moral. Dar această metodă, în viziunea noastră, nu ar favoriza reglementarea rapidă a cauzelor în fața CtEDO. Curtea pare să adopte în unele spețe o variantă de compromis, în special atunci când decizia asupra încălcării este degajată, dar mărimea satisfacției echitabile încă nu este calculată: ea adoptă hotărârea de condamnare, acordând statului un termen, tradițional, de trei luni, pentru a o informa asupra oricărei reglementări amiabile între părți asupra mărimii satisfacției echi-

tabile. Practica a fost utilizată și în spețele contra Moldovei - *Prodan* [22], *Oferta Plus* [18], *ASITO* [1], *Avramenco* [2], *Baroul Partner-A* [3], *Boicenco* [5], *Dacia S.R.L.* [9], *Ipteh S.A.* și alții [14], *Lungu* [15], *Moldovahidromaș* [17] - în următoarea formulă: Curtea „invită Guvernul Republicii Moldova și reclamantul să prezinte, în următoarele trei luni, observațiile lor scrise cu privire la această chestiune și, în special, să informeze Curtea despre orice acord la care ei ar putea ajunge”.

- **De radiere de pe rol** [24, art. 75²]. CtEDO pronunță o hotărâre de radiere de pe rolul său atunci când părțile ajung la o reglementare amiabilă asupra mărimii satisfacției echitabile acordate de către Guvern victimei încălcării, constatate de Curte prin hotărârea asupra fondului. De asemenea, Curtea poate radia, printr-o hotărâre, chestiunea privind satisfacția echitabilă, dacă Guvernul pârât a reparat prejudiciul suportat urmare a constatării unei încălcări, în pofida faptului că reclamantul nu este de acord cu valoarea acestuia, dar jurisdicția de la Strasbourg îl consideră rezonabil [21].

II. Deciziile, caracteristice doar CtEDO, reprezintă actele prin care instanța se pronunță asupra admisibilității sau radierii de pe rol [8, art. art. 27-29] a unei cereri individuale sau interstatale. Potrivit Regulamentului jurisdicției, acestea, la rândul lor, de asemenea, pot fi adoptate de mai multe formațiuni ale CtEDO:

- decizia judecătorului unic, formațiune introdusă prin Protocolul 14, prin care declară inadmisibilă sau radiază de pe rol o cerere [24, 52A¹];
- decizia unui comitet, prin care declară inadmisibilă sau radiază de pe rol o cerere [24, art. 53²];
- decizia unei camere sau a Marii Camere privind radierea de pe rol a unei cereri [8, art. 37];
- decizia unei camere privind declararea ca inadmisibilă a unei cereri [24, art. 54³, para.1];
- decizia unei camere privind declararea ca admisibilă a unei cereri [24, art. 54A¹];
- decizi unei camere sau a Marii Camere privind radierea cauzei de pe rol în cazul rezolvării pe cale amiabilă [24, art. 62¹].

După cum am menționat, spre deosebire de Curtea Internațională de Justiție, CtEDO nu adoptă ordonanțe formale, prin care ordonă instrucțiuni ale instanței. De regulă, asemenea decizii îmbracă forma scrisorilor oficiale pe care Grefa Curții le expediază părților, enunțând decizia jurisdicției pe anumite chestiuni, ca de exemplu:

- decizia unei camere privind desesizarea în favoarea Marii Camere [24, art. 72];
- hotărârea camerei de joncțiune a două sau mai multe cauze [24, art. 42];

- hotărârea unei camere sau a Marii Camere privind repunerea pe rol a unei cereri ș.a.

În concluzie, clasificarea actelor CtEDO în funcție de criteriile nominalizate supra, prezintă mai mult importanță teoretică decât practică, spre deosebire de conținutul lor, dat fiind faptul că tribunalele internaționale în activitatea lor nu fac o distincție netă a deciziilor emise în ceea ce privește caracterul obligatoriu și executoriu al măsurilor dispuse prin astfel de acte. Cu alte cuvinte, oricare ar fi denumirea actului jurisdicțional, el este investit cu forță obligatorie pentru destinatarii săi.

Referințe bibliografice

1. Asito c. Moldovei, hotărârea din 8 noiembrie 2005, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/ASITO%20\(fond%20si%20admisibilitate\)%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/ASITO%20(fond%20si%20admisibilitate)%20(ro).pdf)
2. Avramenco c. Moldovei, hotărârea din 06 februarie 2007, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/AVRAMENCO%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/AVRAMENCO%20(ro).pdf).
3. Baroul Partner-A c. Moldovei, hotărârea din 16 iulie 2009, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/BAROUL%20PARTENER%20A%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/BAROUL%20PARTENER%20A%20(ro).pdf).
4. Biserica Adevărat Ortodoxă c. Moldovei, hotărârea din 27 februarie 2007, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/BISERICA%20ADEVARAT%20ORTODOXA%20DIN%20MOLDOVA%20SI%20ALTII%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/BISERICA%20ADEVARAT%20ORTODOXA%20DIN%20MOLDOVA%20SI%20ALTII%20(ro).pdf)
5. Boicenco c. Moldovei, hotărârea din 11 iulie 2006, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/BOICENCO%20\(fond%20si%20admisibilitate\)%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/BOICENCO%20(fond%20si%20admisibilitate)%20(ro).pdf).
6. Buldashev c. Rusiei, hotărârea din 18 octombrie 2011, publicată pe <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-107024>.
7. Cohen-Jonathan G. Quelques considérations sur la réparation accordée aux victimes d'une violation de la Convention européenne des droits de l'homme. In: *Mélanges P. Lambert*, Bruxelles: Bruylant, 2000, p.109-139.
8. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale din 4 noiembrie 1950, publicată pe http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf.
9. Dacia S.R.L. c. Moldovei, hotărârea din 18 martie 2008, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/DACIA%20SRL%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/DACIA%20SRL%20(ro).pdf).

10. Eudes M. La pratique judiciaire interne de la Cour Européenne des Droits de l'Homme. Paris: A. Pedone, 2005. 564 p.
11. Flux (nr.6) c. Moldovei, hotărârea din 29 iulie 2008, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/FLUX%20\(No.%206\)%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/FLUX%20(No.%206)%20(ro).pdf).
12. Guja contra Moldovei, hotărârea din 12 februarie 2008, publicată pe <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=76267052&skin=hudoc-fr&action=request>.
13. Hentrich c. Franței, hotărârea din 03 iulie 1997, publicată pe <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58040>.
14. Ipteș S.A. și alții c. Moldovei, hotărârea din 24 noiembrie 2009, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/IPTEH%20S.A.%20SI%20ALTI%20\(fond\)%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/IPTEH%20S.A.%20SI%20ALTI%20(fond)%20(ro).pdf).
15. Lungu c. Moldovei, hotărârea din 09 mai 2006, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/LUNGU%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/LUNGU%20(ro).pdf).
16. McGinley și Egan c. Marii Britanii, hotărârea din 28 ianuarie 2000, publicată pe <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58452>.
17. Moldovahidromaș c. Moldovei, hotărârea din 27 februarie 2007, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/MOLDOVAHIDROMAS%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/MOLDOVAHIDROMAS%20(ro).pdf).
18. Oferta Plus c. Moldovei, hotărârea din 19 decembrie 2006, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/OFFERTA%20PLUS%20SRL%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/OFFERTA%20PLUS%20SRL%20(ro).pdf).
19. Pardo c. Franței, hotărârea din 10 iulie 1996, publicată pe <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57994>.
20. Pettiti L.E., Decaux E., Imbert P.H. La Convention Européenne des Droits de l'Homme. Commentaire article par article, Paris: Economica, 1999. 1091 p.
21. Prodan c. Moldovei (satisfacția echitabilă), hotărârea din 25 aprilie 2006, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/PRODAN%20\(RADIERE\)%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/PRODAN%20(RADIERE)%20(ro).pdf).
22. Prodan c. Moldovei, hotărârea din 18 mai 2004, publicată pe [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/PRODAN%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/PRODAN%20(ro).pdf).
23. Rapport annuel 2012. Cour Européenne des Droits de l'Homme. Strasbourg, 2013, publicat pe http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2012_FRA.pdf.
24. Regulamentul Curții Europene a Drepturilor Omului din 01 ianuarie 2014, publicat pe http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_FRA.pdf.
25. Ringeisen c. Austriei, hotărârea din 23 iunie 1973, publicată pe <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57567>.
26. Sârcu D. Accesul la Curtea Europeană a Drepturilor Omului: condiții de admisibilitate. Chișinău: Centrul de Drept, 2001. 124 p.
27. SC Placebo Consult SRL c. României, hotărârea din 21 iunie 2011, publicată pe <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-10527114>.
28. Sudre F. De quelques interrogations sur l'évolution du mécanisme européen de garantie des droits de l'homme. In: Mélanges APOLLIS, Paris: Pedone, 1992, p.113-124.